

KIRJANDUSTEADUSE V SUVEKOOL

3.–4. juulil toimus Liivi Muuseumis Eesti Kirjandusmuuseumi V suvekool (XXII kevadkool) „Kriitika võrgus – saak või kütt?“. Suvekooli ideeks oli tõstata küsimusi kaasaja tendentside kohta kriitikas ja esitada ka tagasivaateid klassikutele; samuti uurida, kas ja kus on kriitika järelkasv ning kuidas hindavad olukorda noored arvustajad. Ja milline on internetiavarustes leiduva retseptiooni väärtus, kas kultuuriajakirjanduse kriitikaubriigid suudavad muutuvate oludega sammu pidada?

Ettekannetes käsitleti teemat mitmekülgsest, nii autori/autorite loomingu retseptiooni kaudu kui ka polemiseerides

metakriitiliste tekstide üle. Jaak Tomberg lähenes kriitikale kaasaloova komponendi kaudu, võttes oma ettekande aluseks Aare Pilve artikli „Kaasaloova kriitika hüpotees“¹ ning George Steineri esse „Kriitik“ / „Lugeja“². Kõlama jäi mõte, et meil oleks vaja rohkem suuri lugejaid kui suuri kriitikuid. Marja Unt võrdles 2005. ja 2010. aastal Sirbis ilmunud kriitikagallupeid. Mõlemas

¹ A. Pilv, Kaasaloova kriitika hüpotees. – Sirp 21. XI 2014.

² G. Steiner, „Kriitik“ / „Lugeja“. – G. Steiner, Valik esseid. Loomingu Raamatukogu 2008, nr 33/34. Tallinn: SA Kultuuri-leht, lk 104–142.

kurdetakse ajalehekriitika kehva tase üle. Leidub arvustusi, mida kirjutatakse raha pärast. Kriitika tuleks reklaamist lahus hoida, samuti oleks tarvis üle saada tabudest, asetada algupäraseid teoseid rohkem maailmakirjanduse konteksti ja suurendada tõlkekriitika osakaalu. Joosep Susi küsis oma ettekandes, mis see kriitika uurimisobjekt ikkagi on. Susi toetus Marek Tamme ja Kalevi Kulli Eesti teooria³ hüpoteesile ning leidis, et kriitika toimib eesti kirjanduse aktualiseerijana.

Tiina Kattel tegi ülevaate leedu viimaste kümnendite kirjanduskriitikast ja kirjandusväljaannetest. Kui veel kümme aastat tagasi kirjutasid sõbrad sõpradest, siis nüüd on pilt kirjum. Leedus hakkavad tekkima koolkonnad, mis koonduvad nii väljaannete ümber kui ka regionaalselt: Vilnius, Kaunas, Klaipeda. Samuti võib läbi aegade märgata staarkriitikute olemasolu, hetkel on tuntuim nimi Laimantas Jonušys. Puuduvad aga suured diskussioonid, mis hõlmaksid kirjutajaid eri kultuuriväljaannetest.

Tiina Saluvere kõneles Kaarel Irdi suhetest (nais)kriitikute Karin Kase, Leenu Siimiskeri, Lea Tormise ning Natalja Krõmovaga, kes kõik kirjutasid Irdi lavastustele sünkroonkriitikat. Juttu tuli ka Irdi isiku ümber puhkenud poleemikast, mis sai alguse nii kriitikutest kui ka Irdist endast.

Janika Kronberg kõneles 2013.–2014. aasta kriitikaülevaatest⁴ ning selle tagamaadest. Muuhulgas esitas ta küsimuse, kas kriitik on kõigesõja ning kas kriitika on alati valmis lähenema ükskõik missugusele kirjanduslikule nähtusele. Sirel Heinloo heitis pilgu Viivi Luige loomingu vastuvõtule Rootsis. Huvi Baltimaade ja Ida-Euroopa kirjanduse vastu hakati tundma 1980ndate

lõpus ja 1990ndate alguses. 1988. aastal ilmus Luige esimese rootsikeelse raamatuna „Seitsmes rahukevad“, mis sai ootamatult suure tähelepanu osaliseks: 21 arvustust nii suuremates päevalehtedes kui ka väiksemates maakonnaväljaannetes.

Mihkel Kunnus küsis, kellele peaks kriitik olema truu: endale, kirjandusele, autorile, tööle, uudsusel, tööandjale? Eelkõige peaks kriitik olema õiglane ning truu endale, väljendama oma mõtteid, mitte liigselt tsiteerima. Pille-Riin Larm avas Eduard Vilde kriitikuteed, mis algas 1883. aastal Virulases teatrikriitikaga, millele järgmisel aastal lisandus ka esimene kirjandusarvustus. Vilde teeneks võib lugeda ka Virulase rubriiki „Kirjandusest“ ning teda võiks pidada esimeseks elegantselt irooniliseks kriitikuks. Larm käsitles ka Vilde-Kunderi ja Vilde-Liivi poleemikaid. Marin Laak kõneles pagulastest Austraalias ja illustreeris oma ettekannet fotodega. Samuti tutvustas ta Metsaülikooli, mis sai alguse 1967. aastal Kanadast ja mis Austraalias (1972–1998) liikus ühest kohast teise. Metsaülikool kujunes rahvuslike juurte otsimise foorumiks ning selle erijooneks võib pidada põlvkondlike konfliktide puudumist.

Krista Ojasaar tutvustas noorte kriitikute arvustusvõistlust Ulakass, mis sai alguse 2002. aastal Forseliuse gümnaasiumi eestvedamisel. Alguses iseloomustasid võistlustöid arutlevale kirjandile omased jooned, tihti lõppesid need soovitusel. Aasta-aastalt on kirjutised edenenud ning keel, teemad ja väljendid on muutunud julgemaks, kuid selgelt on veel tunda õpetajate mõju. Põhiliselt kajastatakse noorteromaane ja ollakse kriitilised eriti eesti autorite teoste suhtes. Made Luiga esitas lugeja vaatepunkti kriitikale. Luiga kõneles nii blogidest, mille funktsiooniks on ennekõike teoseid soovitada, kui ka lugemisportaalidest ja Facebooki kirjandusteemalistest lehtedest. Boris Veizenen rääkis reisikirjandusest, mille eesmärgiks on

³ Vt M. Tamme, K. Kull, Eesti teooria. – Akadeemia 2015, nr 4, lk 579–624.

⁴ J. Kronberg, Parnass ja agora. Hajamärkmeid eesti kirjanduskriitikast 2013–2014. – Keel ja Kirjandus 2015, nr 4, lk 248–261.

pakkuda midagi huvitavat, kirjeldada reisidega seonduvaid ekstreemsusi. Tänapäeva reisikirjandus on piiratud, leidub palju stereotüüpe. Märgata võib kolonisatsiooni aspekti – valge eurooplane domineerib asukohamaa inimeste üle. Autor sageli idealiseerib oma ega saa enda ideoloogiast lahti.

Ühtlasi tutvustati ajakirja Methis 15. numbrit ning leidis aset toimetajate vestlusring. Keskustelu juhtis Johanna Ross, usutletavate ringis olid Sirbi arhitektuuritoimetaja Merle Karro-Kalberg, Sirbi kirjandustoimetaja Pille-Riin Larm, Keele ja Kirjanduse kirjandusteooria ja -kriitika toimetaja Brita Melts, Värske Rõhu kriitikatoimetaja Tõnis Parksepp ja Mürilehe kirjandustoimetaja Maia Tammjärv.⁵ Arvati, et kirjutajatel võiks

olla rohkem julgust ning toimetajapoolsete parandusettepanekutega ei tasuks alati kergekäeliselt nõustuda – diskussioon on tervitatav. Arhitektuuritoimetaja Karro-Kalberg aga sõnas, et arhitektid kirjutavad eeldusega, et lugejaskonnaks on nende kolleegid. Samuti kurtis ta kirjutajate vähesuse üle.

Külaliskirjanikuks oli luuletaja Helena Läks, kellega vestles Krista Ojasaar. Kõneleti poeedi rollist ning kohakeskusest. Läksi sõnutsi on Tartu viljakam ruum kirjutamiseks kui Tallinn, kus on liiga palju nii-öelda mitteruumi.

EVELIN ARUST

⁵ Vestlusringi kokkuvõtet vt J. Ross, Kriitika nuhvlite ja haibi ajastul. – Sirp 17. VII 2015.